

Obchodné záväzkové vzt'ahy - pojem, systém a druhy

Prof. JUDr. Mária Patakyová, PhD.

„Obligatio“ v rímskom práve

Vecné práva majú statický charakter

(ochrana oprávneného v jeho právnom postavení)

Záväzky (zmluvné) umožňujú a zabezpečujú pohyb vecí (tovarov)

Paulus: *Podstata záväzkov nespočíva v tom, aby sa nejaká vec alebo služobnosť stala našou, ale v tom, aby bol niekto donútený niečo nám dať alebo urobiť alebo zaručiť.*

Gaius: *Actio in personam je tá, ktorou žalujeme niekoho, kto nám je zaviazaný z kontraktu alebo z deliktu, t.j. keď tvrdíme, že je nám povinný niečo dať, urobiť alebo ručiť.*

Vývoj záväzkov

- Záväzky z deliktov rozpoznané už v Zákone XII. Tabúl' (aj nexus)
- Záväzky z kontraktov, ich pôvod tkvel v potrebe právne zabezpečiť výmenu tovarov
- **NEXUS**: ústny (verejný – 5 svedkov) právny úkon, v dôsledku ktorého veriteľ mohol dlžníka držať v reťaziach až do splnenia záväzku
- **STIPULATIO**: formálny slávnostný sľub zaviazaného niečo urobiť, niečo dať alebo sa zaručiť
- **TRANSCRIPTIO**: záväzok vznikol zo zápisu do domácich účtovných kníh (so súhlasom dlžníka)
- ----) postupne nový typ žaloby **CONDICTIO** (obdobne ako pri zmenke)

Záväzkový právny vzťah

- **Záväzkový právny vzťah (OZ v. OBZ)**

- *§ 488 OZ: Záväzkovým vzťahom je právny vzťah, z ktorého veriteľovi vzniká právo na plnenie (pohľadávka) od dlžníka a dlžníkovi vzniká povinnosť splniť záväzok.*
- *§ 1 (1) OBZ: Tento zákon upravuje postavenie podnikateľov, obchodné záväzkové vzťahy, ako aj niektoré iné vzťahy súvisiace s podnikaním.*
- *§ 1 (2) OBZ: Právne vzťahy uvedené v odseku 1 sa spravujú ustanoveniami tohto zákona. Ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa týchto ustanovení, riešia sa podľa predpisov občianskeho práva. Ak ich nemožno riešiť ani podľa týchto predpisov, posúdia sa podľa obchodných zvyklostí, a ak ich niet, podľa zásad, na ktorých spočíva tento zákon.*

- **Pojem záväzkový právny vzťah**

- Obligačný vzťah
- Veriteľ/dlžník
- Relatívny/subjektívny vzťah
- Dôvody vzniku
  - Právny úkon (jednostranný, dvojstranný)
  - Konštitutívne rozhodnutia štátnych orgánov
  - Protiprávne úkony
  - Iné právne dôvody ustanovené zákonom

System právnej úpravy obchodných záväzkových vzťahov I.

- **Pojem záväzkový právny vzťah a obchodný záväzkový vzťah (§ 488 OZ a § 1 ods. 1 OBZ)**
- **Pôsobnosť OBZ v obchodných záväzkových vzťahoch**
  - Tretia časť OBZ (Obchodné záväzkové vzťahy)
    - Hlava I (Všeobecné ustanovenia) § 261 - § 408a OBZ
      - Predmet právnej úpravy, jej úpravy a niektoré všeobecné ustanovenia
    - Hlava II (Osobitné ustanovenia o niektorých obchodných záväzkových vzťahoch) § 409 – 728 OBZ
      - Jednotlivé zmluvné typy (reálne/konsenzuálne, verbálne/literárne, nominátne/inominátne)
    - Hlava III (Osobitné ustanovenia pre záväzkové vzťahy v medzinárodnom obchode) – 729 - § 755 OBZ

System právnej úpravy obchodných záväzkových vzťahov II. (Vzt'ah OZ a OBZ)

- **Všeobecná zásada (§ 1 ods. 2 OBZ):** *Ak niektoré otázky nemožno riešiť podľa týchto ustanovení (OBZ), riešia sa podľa **predpisov občianskeho práva**. Ak ich nemožno riešiť ani podľa týchto predpisov, posúdia sa podľa **obchodných zvyklostí**, a ak ich niet, podľa **zásad**, na ktorých spočíva tento zákon.*
  - **Otázky neupravené v OBZ** ---> budú sa spravovať predpismi občianskeho práva (zádržné právo, pristúpenie k záväzku, zabezpečovací prevod práva, zabezpečenie práva postúpením pohľadávky a iné)
  - **Otázky upravené len v OBZ** ---> banková záruka, obchodná verejná súťaž, zmluva o predaji podniku/časti podniku a iné
  - **Otázky komplexne upravené v OBZ** ---> úprava v OZ sa neaplikuje (zmluva o uzavretí budúcej zmluvy, premlčanie, náhrada škody a iné)
  - **Otázky čiastočne upravené v OBZ** ---> aplikuje sa úprava v OBZ aj v OZ (zmluvná pokuta, započítanie pohľadávok a iné)

System právnej úpravy obchodných záväzkových vzťahov III. (Vzťah OZ a OBZ)

- *§ 261 ods. 9 OBZ: Zmluvy medzi osobami uvedenými v odsekoch 1 a 2, ktoré nie sú upravené v hlave II tejto časti zákona, a sú upravené ako zmluvný typ v Občianskom zákonníku, spravujú sa príslušnými ustanoveniami o tomto zmluvnom type v Občianskom zákonníku a týmto zákonom.*
  - **Zmluvné typy neupravené v OBZ, ale len v OZ (napríklad nájomná zmluva, zmluva o pôžičke a iné)**
  - **Zmluva sa bude spravovať príslušnými ustanoveniami OZ o príslušnom zmluvnom type a na ostatnú časť tohto záväzkového vzťahu sa budú aplikovať ustanovenia OBZ (omeškanie, premlčanie a iné)**
  - Jedná sa o **obchodný záväzkový vzťah**
  - § 261 ods. 9 OBZ (kedysi § 261 ods. 6 OBZ) upravoval „**absolútne neobchody**“ teraz **kombinované obchodné záväzkové vzťahy**

Dispozitívnosť a kogentnosť (OZ/OBZ)

I.

- **Dispozitívna v. kogentná norma**
- **Autonómna norma**
  - v nadväznosti na dispozitívnu normu, ktorá má subsidiárnu aplikáciu a dáva priestor a predpokladá autonómnu tvorbu práva (V. Knapp)
  - Kogentná norma autonómnu normu vylučuje (V. Knapp)
- **Normy čiastočne dispozitívne a kogentné alternatívne normy**
- OZ/OBZ – súkromné právo, prednosť má **zmluvná sloboda**

Dispozitívnosť a kogentnosť (OZ/OBZ)

II.

- **Dispozitívnosť noriem upravená v OZ - § 2 ods. 3 OZ**

- *Účastníci občianskoprávných vzťahov si môžu vzájomné práva a povinnosti upraviť dohodou odchyľne od zákona, ak to zákon výslovne nezakazuje a ak z povahy ustanovení zákona nevyplýva, že sa od neho nemožno odchyliť.*
- Dva prípady dispozitívnosti:
  - Zákon výslovne zakazuje možnosť odchýlenia sa
  - Z povahy noriem zákona vyplýva, že sa od zákona nemožno odchyliť

- **Dispozitívnosť noriem upravená v OBZ**

- Osobitne riešená dispozitívnosť ustanovení v OBZ len pre tretiu časť zákona (Obchodné záväzkové vzťahy)
  - § 263 ods. 1 OBZ – taxatívne vymenované kogentné normy (problém: čiastočne dispozitívne ustanovenia)
  - § 263 ods. 2 OBZ
- Inak sa v rámci OBZ aplikuje § 2 ods. 3 OZ

Návrh novelizácie Občianskeho zákonníka

„(3) Každý si môže slobodne upraviť pomery odchyľne od zákona; dbá pritom na slobodu, dôstojnosť a práva iných.“.

V § 2 sa vkladá nový odsek 4, ktorý znie:

„(4) Od zákona sa nemožno odchyliť len vtedy, ak by to podľa rozumnej úvahy a s prihliadnutím na všeobecný ľudský cit pre dobro a spravodlivosť odporovalo dobrým mravom alebo spoločenskému zmyslu zákona.“.

Za § 2 sa vkladá nový § 2a, ktorý znie:

„§ 2a

V občianskoprávných vzťahoch sa predpokladá, že každý je schopný uvažovať a cítiť ako priemerne spôsobilá ľudská bytosť.“.

Zásady obchodného záväzkového vzťahu

- Zásady obchodných záväzkových vzťahov nie sú väčšinou v OBZ vyjadrené *expresis verbis*
  - **Zásada zmluvnej slobody** – čl. 2 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd
  - **Zásada rovnosti strán**
  - **Zásada bezformálnosti právnych úkonov** - § 272 ods. 1 OBZ
  - **Zásada *pacta sun servanda* (vs. *Rebus sic stantibus* - §356 OBZ)**
  - **Zásada dobrej viery**
  - **Zásada náležitej/odbornej starostlivosti**
  - **Zásada poctivého obchodného styku** - § 265 OBZ

Dobré mravy v. poctivý obchodný styk v. zákaz zneužitia práva

- **Dobré mravy**

- Všeobecne platné a rešpektované normy morálky
- Zásadný korelatív zmluvnej slobody
- § 3 ods. 1 OZ: *Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných **a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.***
- § 39 OZ: *Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.*

- **Poctivý obchodný styk**

- § 265 OBZ: *Výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku nepožíva ochranu.*
- Rozpor nespôsobuje neplatnosť právneho úkonu

- **Zákaz zneužitia práva**

- Prekročenie rozsahu oprávnenia, rozpor s cieľom, ktorý právna norma na výkon oprávnenia určuje
- § 3 ods. 1 OZ: *Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu **zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných** a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.*
- § 56a OBZ a § 176b OBZ

Obchodné zvyklosti v. obchodné podmienky v. výkladové pravidlá

- **Obchodné zvyklosti (264 OBZ)**

- *(1) Pri určení práv a povinností zo záväzkového vzťahu sa prihliada aj na obchodné zvyklosti zachovávané všeobecne v príslušnom obchodnom odvetví, pokiaľ nie sú v rozpore s obsahom zmluvy alebo so zákonom.*
- *(2) Obchodné zvyklosti, na ktoré sa má prihliadať podľa zmluvy, sa použijú pred tými ustanoveniami tohto zákona, ktoré nemajú donucovaciu povahu.*
- **Sú to pravidlá vžitá a všeobecne zachovávané v obchodnej praxi**

- **Obchodné podmienky (§ 273 OBZ)**

- *(1) Časť obsahu zmluvy možno určiť aj odkazom na všeobecné obchodné podmienky vypracované odbornými alebo záujmovými organizáciami alebo odkazom na iné obchodné podmienky, ktoré sú stranám uzavierajúcim zmluvu známe alebo k návrhu priložené.*
- *(2) Odchylné dojednania v zmluve majú prednosť pred znením obchodných podmienok uvedených v odseku 1.*
- *(3) Na uzavretie zmluvy možno použiť zmluvné formuláre používané v obchodnom styku.*
- **Ustálené vopred formulované pravidlá, ktoré vymedzujú práva a povinnosti zmluvných strán**
- **Nemajú charakter právnych predpisov**

- **Výkladové pravidlá (§ 274 OBZ)**

- *Ak strany použijú v zmluve niektorú z doložiek upravených v používaných vykladacích pravidlách, predpokladá sa, že strany zamýšľali dosiahnuť touto doložkou právne účinky určené vykladacími pravidlami, na ktoré sa strany v zmluve odvolali, inak vykladacími pravidlami, ktoré s prihliadnutím na povahu zmluvy sa obvykle používajú.*
- **Naviazané na používanie rôznych zmluvných doložiek, napríklad INCOTERMS 2010**

§ 369d [Nekalé zmluvné podmienky a nekalé obchodné praktiky]

- (1) Zmluvné dojednanie týkajúce sa splatnosti peňažného záväzku, sadzby úroku z omeškania alebo paušálnej náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky, ktoré je **v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa bez toho, aby preň existoval spravodlivý dôvod (ďalej len „nekalá zmluvná podmienka“)**, je neplatné.
- (2) **Obchodná prax**, ktorú si strany medzi sebou zaviedli, týkajúca sa splatnosti peňažného záväzku, sadzby úroku z omeškania alebo paušálnej náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky, **ktorá zakladá hrubý nepomer v právach a povinnostiach vyplývajúcich zo záväzkového vzťahu pre veriteľa bez, toho aby pre ňu existoval spravodlivý dôvod (ďalej len „nekalá obchodná prax“)**, je zakázaná.

Obchodné záväzkové vzťahy

- **Podriadenosť záväzkového vzťahu režimu OBZ**
  - Kogentné ustanovenia OBZ (§ 261 OBZ)
  - Ustanovenia iného zákona (§ 31, § 36, § 37 Zákona o cenných papieroch a investičných službách – „ZCPIS“)
  - Písomná dohoda strán záväzkového vzťahu/volba OBZ (§ 262 OBZ)
- **Prvky špecifické pre obchodné záväzkové vzťahy**
  - Status subjektov
  - Povaha činnosti – zrejماً súvislosť s podnikateľskou činnosťou
  - Povaha vzťahu bez zreteľa na status subjektu a povahu činnosti

Druhy obchodných záväzkových vzťahov

- Relatívne obchodné záväzkové vzťahy
- Absolútne obchodné záväzkové vzťahy
- Kombinované obchodné záväzkové vzťahy
- Fakultatívne obchodné záväzkové vzťahy
- Spotrebiteľské obchodné záväzkové vzťahy

Relatívne obchodné záväzkové vzťahy

- **Rozhodujúci je status subjektov a povaha ich činnosti**
- **Záväzkové vzťahy medzi podnikateľmi**
  - § 261 ods. 1 OBZ
  - Status subjektov – podnikatelia
  - Povaha činnosti – týkajú sa podnikateľskej činnosti
- **Záväzkové vzťahy medzi podnikateľom a subjektom verejného práva**
  - § 261 ods. 2 OBZ
  - Status subjektov – podnikateľ a subjekt verejného práva (§ 261 ods. 3, 4 a 5 OBZ)
  - Povaha činnosti – podnikateľ (podnikateľská činnosť) a subjekt verejného práva (zabezpečovanie verejných potrieb alebo vlastnej prevádzky)

Absolútne obchodné záväzkové vzťahy

- Rozhodujúci je **objekt záväzkového právneho vzťahu**, nie je dôležitý status subjektu ani povaha činnosti
- **Záväzkové vzťahy týkajúce sa obchodných spoločností** (§ 261 ods. 6 písm. a) OBZ)
- **Záväzkové vzťahy týkajúce sa družstva** (§ 261 ods. 6 písm. b) OBZ)
- **Záväzkové vzťahy vznikajúce z nasledujúcich právnych úkonov**
  - z burzových obchodov a ich sprostredkovania (§ 642) a ďalej z odplatných zmlúv týkajúcich sa cenných papierov (§ 261 ods. 6 písm. c) OBZ)
  - Z taxatívne vymenovaných zmluvných typov (§ 261 ods. 6 písm. d) OBZ)
  - Z bankovej záruky (§ 313), z cestovného šeku (§ 720) a sľubu odškodnenia (§ 725) (§ 261 ods. 6 písm. e) OBZ)

Relatívne a absolútne obchodné záväzkové vzťahy – spoločné pravidlá

- **Právny režim zabezpečenia plnenia záväzkov**, resp. povinností – režimu OBZ podliehajú aj vzťahy, ktoré vznikli pri zabezpečovaní záväzkov (akcesorické záväzky), pokiaľ je režimu OBZ podriadený aj hlavný záväzok - § 261 ods. 7 OBZ
- **Pre posudzovanie statusu účastníkov záväzkového vzťahu je časové kritérium** – vznik právneho vzťahu - § 261 ods. 8 OBZ
- **Obligatórna aplikácia OBZ** na tieto záväzkové vzťahy z dôvodu, že § 261 OBZ je kogentným ustanovením (§ 263 OBZ)

Kombinované obchodné záväzkové vzťahy

- **§ 261 ods. 9 OBZ:** *Zmluvy medzi osobami uvedenými v odsekoch 1 a 2, ktoré nie sú upravené v hlave II tejto časti zákona, a sú upravené ako zmluvný typ v Občianskom zákonníku, spravujú sa príslušnými ustanoveniami o tomto zmluvnom type v Občianskom zákonníku a týmto zákonom.*
  - **Zmluvné typy neupravené v OBZ**, ale len v OZ (napríklad nájomná zmluva, zmluva o pôžičke a iné)
  - Zmluva sa bude spravovať príslušnými ustanoveniami OZ o príslušnom zmluvnom type a na ostatnú časť tohto záväzkového vzťahu sa budú aplikovať ustanovenia OBZ (omeškanie, premlčanie a iné)
  - Jedná sa o obchodný záväzkový vzťah
  - § 261 ods. 9 OBZ kedysi upravoval „absolútne neobchody“ teraz kombinované obchodné záväzkové vzťahy

Fakultatívne obchodné záväzkové vzťahy

- § 262 OBZ
- **Voľba režimu OBZ**, dohoda sa týka OBZ ako celku
- **Aplikácia len niektorých ustanovení OBZ** – nejedná sa o voľbu OBZ na základe § 262 OBZ, ale o **vedľajšie zmluvné dojednanie**
- Voľba režimu OBZ vyžaduje písomnú formu (§ 262 ods. 2 OBZ)
- **Právny režim zabezpečenia plnenia fakultatívnych obchodných záväzkov** (§ 262 ods. 3 OBZ)
  - Osoba poskytujúca zabezpečenie prejavila súhlas, aby sa na zabezpečenie vzťahoval OBZ
  - Osoba poskytujúca zabezpečenie vedela, že zabezpečený záväzok sa spravuje OBZ

Spotrebiteľské obchodné záväzkové vzťahy I.

- **Spotrebiteľ (§ 2 písm. a) Zákon o ochrane spotrebiteľa):** *Spotrebiteľom fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy, nekoná v rámci predmetu svojej podnikateľskej činnosti, zamestnania alebo povolania.*
- **Spotrebiteľ (§ 52 ods. 4 OZ):** *Spotrebiteľ je fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej činnosti alebo inej podnikateľskej činnosti.*
- **Dodávateľ (§ 52 ods. 3 OZ):** *Dodávateľ je osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy koná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti.*
- **Spotrebiteľská zmluva (§ 52 ods. 1 OZ):** *Spotrebiteľskou zmluvou je každá zmluva bez ohľadu na právnu formu, ktorú uzatvára dodávateľ so spotrebiteľom.*

Spotrebiteľské obchodné záväzkové vzťahy II.

- **§ 52 ods. 2 OZ:** *Ustanovenia o spotrebiteľských zmluvách, ako aj všetky iné ustanovenia upravujúce právne vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, použijú sa vždy, ak je to na prospech zmluvnej strany, ktorá je spotrebiteľom. Odlišné zmluvné dojednania alebo dohody, ktorých obsahom alebo účelom je obchádzanie tohto ustanovenia, sú neplatné. **Na všetky právne vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, sa vždy prednostne použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka, aj keď by sa inak mali použiť normy obchodného práva.***
- **§ 266 ods. 5 OBZ:** *Pri pochybnostiach o obsahu právnych vzťahov medzi dodávateľom a spotrebiteľom, ktoré sa spravujú týmto zákonom, sa použije výklad, ktorý je pre spotrebiteľa priaznivejší.*

Spotrebiteľské obchodné záväzkové vzťahy III.

- Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne, 4 Co 940/2013
- Novela Občianskeho zákonníka vykonaná zákonom č. 102/2014 Z. z. v znení zák. č. 151/2014 Z. z. v bode 1. v § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka pripojila vetu: „ Na všetky právne vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, sa vždy prednostne použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka, aj keď by sa inak mali použiť normy obchodného práva“. Tento bod citovaného zákona nadobúda účinnosť až od 01.04.2015, **no i napriek tomu je odvolací súd toho názoru, že už teraz dáva odpoveď na zjednotenie súdnej praxe v otázke premlčanie pri spotrebiteľských zmluvách, ktorý boli uzavreté podľa Obchodného zákonníka aj pred účinnosťou tejto novely. Z dôvodovej správy k zák. č. 102/2014 Z. z. vyplýva, „že na zmluvy uzatvárané spotrebiteľmi, t. j. spotrebiteľské aj obchodné zmluvy, sa použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka a nie Obchodného zákonníka. Znamená to, že ak si zmluvné strany písomne dohodli v zmysle § 262 Obchodného zákonníka, že sa ich vzťah bude riadiť Obchodným zákonníkom, pre spotrebiteľské zmluvy to bude inak. Rovnako to bude platiť aj pre tzv. absolútne obchody, upravené v § 261 ods. 6 Obchodného zákonníka. Ak sa uzavrie spotrebiteľská zmluva podľa Obchodného zákonníka, keďže v Občianskom zákonníku nie je upravená, tak okrem vymedzenia zmluvného typu a jeho podstatných náležitostí sa na všetko ostatné bude vzťahovať Občiansky zákonník“.**
- Ústavne konformný výklad ?

Nález ÚS SR: PL. ÚS 11/2016-60

- Ustanovenie § 5b zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov **nie je v súlade** s čl. 46 ods. 1 v spojení s čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky:

Podľa § 5b zákona o ochrane spotrebiteľa: „*Orgán rozhodujúci o nárokoch zo spotrebiteľskej zmluvy prihliada aj bez návrhu na nemožnosť uplatnenia práva, na oslabenie nároku predávajúceho voči spotrebiteľovi, vrátane jeho premlčania alebo na inú zákonnú prekážku alebo zákonný dôvod, ktoré bránia uplatniť alebo priznať plnenie predávajúceho voči spotrebiteľovi, aj keď by inak bolo potrebné, aby sa spotrebiteľ týchto skutočností dovoľával.*“

Ďakujem za pozornosť!

maria.patakyova@flaw.uniba.sk